Bačkovský, Frantisek
Jak znamenitým
učencem byl by padělatel

Jak znamenitým

encem byl by padělatel

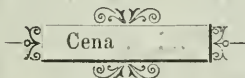
rukopisu Královédvorského a Zelenohorského.

a uváženou věřícím i nevěřícím v pravost

napsal

Dr. FRANT. BAČKOVSKÝ.

V Praze 1889.
NÁKLADEM SPISOVATELOVÝM.

NOVOČESKÝ

ARCHIV LITERÁRNÍ

bude přinášeti ve lhůtách volných práce různých literárních dějepisců, týkající se dějin písemnictví novočeského, za účelem, aby obecenstvo seznámeno bylo s rozmanitými důležitými nebo zajímavými událostmi a pozoruhodnými plody literárními, buď nikomu nebo málokomu nyní známými, i abych aspoň částečně, pokud jiné práce mi dovolí, znova ve skutek uváděl úkol, který již v „Zevrubných dějinách českého písemnictví doby nové“ na str. 899. jsem oznámil veřejnosti těmito slovy: „Učinil jsem si úkolem životním upraviti co možná nejvíce půdu jednak k jakýmkoli pracím z oboru dějin písemnictví novočeského jednak k důkladnému spisu o dějinách písemnictví toho. Šlo mi hlavně o to, abych opravil chyby a omyly, jsoucí v pracích dosavadních, abych sestavil všechny prameny a pomůcky a abych sebral i urovnal veškeren materiál literárnímu dějepisci českého písemnictví doby nové se skýtající, a to materiál úplně správný a zcela spolehlivý.“ Každé číslo tvořiti bude zcela samostatný spis, takže bude lze koupiti si každé číslo také jednotlivě. Ke každému pátému číslu bude připojen podrobný „Ukazovatel“ abecední jakož i namanuvší se doplňky a opravy ke všem pěti číslům předcházejícím.

Číslo I. obsahuje **Rukopis Královédvorský a Zelenohorský ve světle pravděpodobném** od Dra Frant Bačkovského. Cena 1 zl 60 kr. Jakž uznali dílem veřejně dílem soukromě prof. Dr. Frant Černý, koop. Al. Dostál, řed. Ond. Franta, insp. J. K. Hraše, říd. učitel G. J. Lašek, prof. J. Novák, prof. Dr. M. Procházka, spis. Odř. V Seykora, prof. Fr. A.Slavík. řed. K. Tieftrunk, prof. Ig. Tkáč, řed M. Václavek, bibl. A. J. Vrťátko, řed. J. A. Zelený a velmi mnozí jiní, jejichž jména nejsou po českém národě obecně známa, spis ten podává mnoho zcela nových věcí, dosud od nikoho ve sporu o pravosť rukopisů těch neuvedených, a přesvědčí dojista každého nestranného čtenáře, že ony rukopisy jsou pravé, a zároveň jest i četbou zajímavou.

Číslo II. obsahuje **Básně P. J. Šafaříka a F. Palackého s úvodem o básnické činnosti jejich.** Vyjde v březnu, a cena bude asi 2 zl.

Číslo III. bude obsahovati: **Nejpozoruhodnější básně novočeského písemnictví doby přípravné** s podrobnými literárně dějepisnými zprávami o nich.

Číslo IV.: O básnickém písemnictví českém období pobřeznového. Napsal Fr. Holub. (Spis ten napsán prvotně pro „České listy“, kterých, neobdržev koncesse knihkupecké, nevydávám, a udělena mu prvá cena z cen, vypsaných na práce z dějin novočeského písemnictví. Bude doplněn důkladně až po přítomnosť.)

Číslo V.: Obrany jazyka a národnosti české. Napsal Fr. Chalupa. (Doplněný a zdokonalený otisk z „Ruchu“, roč. 1883.)

Čísla další budou obsahovati kromě jiných, později ještě přibyvších, tyto spisy: Seznam pramenů ke spisům a článkům z dějin novočeského písemnictví; Opravy chyb z dějin písemnictví novočeského; Soustavný přehled veškerého českého písemnictví období pobřeznového (pokračováním Jungmannovy „Historie literatury české“); Popisy a obsahy nejdůležitějších novočeských plodů básnických; Rozpravy z oboru dějin písemnictví novočeského; O básních Fr. Lad. Čelakovského; O básních Jana Kollára; Slovník českých spisovatelův a spisovatelek století XIX. (pokračování Jirečkovy „Rukověti“); Život Antonína Marka; Život Magdaleny Rettigové.

Žel, že při podobných spisech v našem písemnictví nelze nadíti se odbytu tak značného, aby bylo možno rychle je vydávati a prodávati ještě laciněji, než učiněno v „Novočeském archivě literárním“! Také dovoluji si žádati, aby to, co činí nakladatel podniku toho, staraje se o jeho odbyt, nebylo přičítáno za neskromnosť spisovateli jakož i aby posuzovatelé měli na paměti tato slova „Hlídky literární“ 1886, 366.: „Sotva kdo bude popírati, řeknu-li, že v naší kritice mnohem více zla páše nesvědomitosť nežli nevědomosť a že kritice naší nechybí tak kritiků schopných jako spíše svědomitých a poctivých.“

Dr. Frant. Bačkovský.

Jak znamenitým učencem byl by padělatel rukopisu Královédvorského a Zelenohorského.

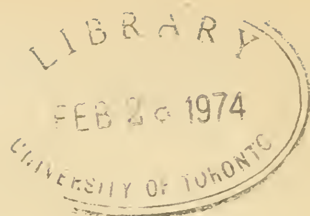
Na uváženou věřícím i nevěřícím v pravost

napsal

Dr. FRANT. BAČKOVSKÝ.

V Praze 1889.
NÁKLADEM SPISOVATELOVÝM.

Národní knihtiskárna I. L. Kobra v Praze.

O tom, jaká jest aesthetická cena rukopisu Královédvorského a Zelenohorského, jsou mínění sporná, i nelze těm, kdo básnické krásy jim upírají, poukazovati vždy dosť účinně k tomu, jak znamenitým *básníkem* byl by padělatel jejich. Zajímavo však jest v té příčině, že, jak pověděl jsem ve svém spise „Rukopis Královédvorský a Zelenohorský ve světle pravděpodobném“ *) na str. 79., prof. Dr. Jan Gebauer ještě r. 1877. pokládal „Záboje“ z rukopisu Královédvorského co do ceny básnické *za nejlepší skladbu českého písemnictví veškerého.* Ale přesvědčivější doklady lze uvésti vzhledem k tomu, jak znamenitým byl by padělatel rukopisu Královédvorského a Zelenohorského *učencem;* nemohouť upříti moci přesvědčivé dokladům těm ani nevěřící v pravosť.

Doklady ty jsou hlavně dvojího druhu:

I. Co do staročeštiny padělatel byl by si počínal *přesně důsledně,* a bylo by mu bývalo znáti památky české ze století XIII., XIV. a XV. tak, aby *též odchylky jejich byl uměl napodobiti.*

II. Padělateli bylo by bývalo r. 1817. znáti *mnohé věci, jichž ani za doby značně pozdější vynikající učenci čeští neznali.*

I.

Jak přesně důsledně co do staročeštiny RKaZ jest psán, patrno již z toho, že dosavadní mluvnice staročeské jsou skoro pouze na základě rukopisů těch pořízeny. Jsou však i jednotlivosti některé v té příčině velice pozoruhodny.

Starší RZ má adverbium „u“ (= již), které v žádné jiné památce dosud nalezeno nebylo. Že adverbium to pouze v RZém se nachází, připomenul již Josef Jungmann v druhém vydání své „Historie literatury“ (str. 14.), i byl by je tedy padělatel sám utvořil. A přece bylo by utvořeno zcela vhodně, protože z prvotního „u“ vyvinulo se „již“ úplně přirozeně! Když později, jak prof. M. Hattala vyložil prvně v „Musejníku“ 1860., 313.—320., začala se vzmáhati příklonka „ž“, z prvotního „u“ vzniklo „už“, a protože čeština

*) Spis ten vyšel 30. listopadu 1888., tedy za měsíc po vydání Gebauerova „Poučení“ jako číslo I. „Novočeského archivu literárního“.

ráda, jak vyloženo v Kottově „Slovníku“ I. 591., předsouvá „j“, aby slovo nezačínalo se samohláskou, vzniklo „juž“, nyní pak užíváno vedle starobylých „už“ a „již“ také nového tvaru přehlaseného „již“.

Podobně vhodně padělatel byl by utvořil i několik slov jiných, vyskýtajících se toliko v RZém, a to tak vhodně, že Jungmann právě v tom, že slova ta v jiných památkách nejsou, viděl doklad jeho pravosti, píše na obranu jeho proti Palkovičovi v „Musejníku“ 1832. A rovněž tak vhodně byl by padělatel utvořil slova, vyskýtající se toliko v RKém. Ba jsou v RKaZém i zvláštní tvary, které nelze doložiti z téže doby, do které rukopisy ty se hlásí, a přece též u nich jeví se přesná důslednosť i zcela přirozený vznik vzhledem k rozvoji a postupu mluvy.

Tak Gebauerovi zdá se býti na pováženou odchylný tvar v RKém „stáše“, který by měl zníti „stanieše“. Avšak i tvaru „stáše“ bylo užíváno, a na povšimnutíhodný doklad toho upozornil mne po vydání mého spisu o „Rukopisech“ Vojt. Pekař, professor při učit. ústavě u sv. Anny v Praze. V „Kancionále“, vydaném r. 1863. od V. Bradáče, čteme totiž mezi písněmi velikonočními také tuto:

Vstalť jest této chvíle
ctný Vykupitel
Ježiš Kristus mile,
světa spasitel
jenž pro hříchy naše —
on *stáše* —
rozpjat na kříži nevinný
náš Bůh jediný.

K parentetickému verši „on stáše“ Pekař podotýká: „Imperfektum *stáše* má význam = vstal (z mrtvých), pochází tedy od kmene *sta* (dle „bíti“) aneb od *stanou* dle 2. třídy. Tu píseň vzal Bradáč jistě z nějakého starého kancionálu... Lid tu píseň pěje až podnes, ale nerozuměje tomu *stáše*, zpívá: on *vstavše!*“

Tvar „stáše“ jest ovšem odchylný, ale v RKém u podobných imperfekt není nikdy užito tvaru pravidelného, nýbrž *vždy jen odchylného,* a padělatel asi sotva byl by býval tak úplně důsledně všude uměl užiti tvaru jen odchylného.

Přesná důslednosť v „Rukopisech“ jeví se také v tom, že odchylky jejich mluvnické, v jiných památkách se *nevyskýtající*, jsou *zcela dobře vysvětlitelné* zbytky *archaismův*, odchylky pak teprve v *pozdějších* památkách se vyskýtající, že jsou *neoterismy*, které *v mluvě prostonárodní byly dříve*, nežli přešly do mluvy památek *umělých*. Jsouť lyrické písně RKého *písně prostonárodní,* a ostatní básně RKého a Zého jsou toliko *přechodem* od básnictví prostonárodního k umělému, nikoli básněmi umělými, i neliší se zcela od písní prostonárodních, jako liší se od nich básně umělé. *A mluva prostonárodní jako ráda zachovává v sobě archaismy, tak i ráda přijímá neoterismy všeliké.* Žel jen, že jiných památek, úplně

podobných RKému a Zému co do mluvy, oplývající známkami staročeštiny prostonárodní, nám není zachováno!

K *archaismům* náleží již i výše připomenuté adverbium *u* v RZém. Podobným archaismem, jinde se nevyskýtajícím, jest v témže rukopise předložka *mezu* místo pozdější přehlasené *mezi*. Rovněž i v jediném RZém zachováno prvotní *ot*, od kterého jest utvořeno pozdější *otec* (jako: zvon — zvonec, chlap — chlapec atd.); ovšem *otec*, když vymizelo prvotní *ot*, pozbylo významu podstatného jména zdrobnělého. *) Všechny tyto tři archaistické tvary padělatel byl by sám ze sebe správně dle zcela přirozeného rozvoje a postupu mluvy sestrojil! Tolikéž úplně vhodně byl by užil u sloves v dvojném čísle pro ženský rod přípony *-tě* místo *-ta*. Přípona *-tě* později z češtiny vymizela tak, že zachována jest nám toliko v „Rukopisech". Že pak za doby starší byla užívanější a že znenáhla mizela, až vymizela zcela, tomu nasvědčuje ta okolnosť, že v RKém vyskýtá se toliko dvakrát, kdežto v starším RZém pětkrát, ačkoli ho mnohem méně zachováno než onoho. A jako v mladším RKém nevyskýtá se již adverbium *u* ani předložka *mezu* ani *ot*, nýbrž tvary pozdější, tak i čteme v něm vedle dřívějšího *-tě* již i pozdější *ta* pro rod ženský, které není ještě v RZém. Tak důmyslně byl by si počínal padělatel!

A takovýchto archaismů, v jiných památkách nezachovaných, aneb aspoň odjinud dosud neznámých, které padělatel byl by sám ze sebe utvořil a které vzhledem k přirozenému rozvoji a postupu mluvy jsou zcela dobře vysvětlitelny, jest ještě několik, a všechny dokazují, že RKaZ má v sobě co do mluvy známky takové, jaké v něj vložiti byl by dovedl toliko velmi důkladný znatel všech změn, které jazyk český zakusil od prvopočátku až do století XIX.

Jako slovesnou příponu *-tě* padělatel byl by utvořil také slovesnou příponu *-ši*, která kromě RKaZého jinde se nevyskýtá. A přece dojista *-ši* v 2. osobě jednotného čísla místo pozdějšího *-š* bývalo tak, jako jest v starobulharštině. Tak úplně důsledně padělatel kolem r. 1817. byl by si býval uměl počínati, že by byl užíval i slovesných přípon archaistických, z památek staročeských neznámých, ale za pradávna v mluvě jsoucích!

V RKaZém jest *vojevoda* a *vojevoditi;* v jiných památkách stažení *voje-* ve *vé-* vykonáno vesměs. Tudíž opětně padělatel nikde nedočetl se slov těch a přece správně utvořil je tak, jak skutečně někdy zněla! Podobně dobře vysvětlitelným archaismem v RKém jest instr. plur. *slovesy* a gen. *dřěves* (místo *slovy* a *dřěv*), ačkoli v jiných památkách tvarů těch se nedočítáme. Totéž i o jiných archaismech RKého platí, jako jsou: *imě* a *iměti* v RKém (jinde jest již pozdější *jmě* a *jměti* — novočes. *míti* — tak, jako z *idu,*

---

*) Ostatně též *ot* dosud užíváno na Moravě. (Viz Kottův „Slovník" II. 437.) Viz i v „Musejníku" 1859., 333. a 1860., 59.

jehož na Moravě dosud užíváno, vzniklo *jdu*); vymizelé *jun* (z něhož úplně přirozeně vzniklo později *junoch* a potom *jinoch*, jako: mudroch, běloch atd.; ostatně *jun*, zachované toliko v RKém, zachováno jest i v příjmení *Jun*. které žije dosud v Benátkách u Chotěboře a v Chlumě u Hlinska a nepodlehlo přehlásce tak, jako na př. *Jan* není přehlaseno); *) prvotnější *dvadesět* a *třiedesět* místo pozdějšího *dvadsět* a *třidsět; če* místo *co* (že *če* bývalo, o tom svědčí *pročež* a *načež*); jména přídavná tvaru jmenného atd. Vše to jsou věci, o nichž *úplně na jisto* lze se domnívati, že v mluvě kdysi *byly*, třebaže nejsou kromě RKaZého jinde zachovány. Ostatně padělatel asi sotva byl by tvořil slova a tvary staročeské, jichž odjinud by neznal. Tak neopatrně, nechtě se prozraditi, byl by si nepočínal! A kdyby byl tvořil slova a tvary, jichž odjinud neznal, nelze na tehdejší dobu předpokládati, že byl by neutvořil žádného z nich proti přirozenému rozvoji a postupu staročeštiny.

Zvláštního povšimnutí zasluhuje také vhodný archaismus „máti božia“ místo přehlaseného „božie“ v 8. verši „Jaroslava“. Dosud nepřehlaseného tvaru „Maria“ jest užíváno, když řeč jest o matce Ježíšově. Mluva starobylým tvarem tím označuje posvátnost jména toho, takže nedovoluje si jej ani přehlasiti. Rovněž i velmi důležito jest vzhledem k pravosti RKaZého, že zákon přehlasovací v nich, jak prof. M. Hattala vyložil v „Musejníku“ 1858., 604.—611., vůbec přesně souhlasí s přirozeným postupem, jevícím se v památkách jiných, a že RZ má mluvu vzhledem k tomu nejméně o tři století starší. Tak samohláska *o* hned za dob předdějepisných přešla po všech měkkých hláskách v *e*, později však u některých slov čeština vrátila se k prvotnímu *o*; v RZém není ještě ani nejmenší spolehlivé stopy návratu takového, ale v RKém již máme toho neomylný příklad. Podobně *a* v *e* v RKém přehlaseno skoro vesměs, v RZém toliko zřídka, a kdežto přehlásky *u* v *i* v RZém není ještě ani stopy, v RKém vyskýtují se již prvotiny její.

Také jest se zmíniti o srovnávacím instrumentále v RZém u větě: Chrudoš zarve *jarým turem*. RK této vazby neužil ani jednou, ačkoli k ní měl dosti příležitosti, nýbrž opisuje ji příslovkou „jak“ anebo „jako“. A proč? — Protože, jak prof. M. Hattala vyložil v „Musejníku“ 1860., 71.—74., čeština znenáhla prvotní vazbě té později skoro zcela odvykla, zavedši si náhradou onen opis.**) Tolikéž i pozoruhodno jest, kterak zručně byl by padělatel uměl užívati spojky „i“ a „a“. Spojka „a“ znamenala prvotně nynější „ale“ ve smyslu rozlučném; ve smysle spojovacím kladlo se „i“ místo nynějšího „a“. A tu v starším RZém, ačkoli devatenáctkrát jest užito v něm spojky „i“, není ani jednou užito ve smysle spojovacím pozdějšího „a“; v mladším však RKém vyskýtá se již i „a“ ve smysle spojovacím. Rovněž užito zcela tak, jak přirozený rozvoj

*) Viz i v „Musejníku“ 1860., 60.
**) Viz i v Hattalově „Bruse“ na str. 116.—118.

a postup staročeštiny vyžaduje, příklonek „ž“ a „ť“, o čemž porozprávěl prof. M. Hattala v „Musejníku“ 1860., 311.—320.*) Prvotný tvar příklonky „ž“ zněl „že“, a v RZém jest vždy toliko „že“ a nikdy „ž“, ale v RKém „že“ jest již pouze šestkrát a častěji mladší „ž“. Později příklonka „ž“ sesílena náměstkou „to“ (jenžto), kterýžto novotvar, v prostonárodní mluvě i dosud neoblíbený, v RK a Zém ještě se nevyskýtá. Za to v RZém jest ještě vztažná náměstka „ký“ třikrát, kdežto v RKém již pouze jednou, druhá pak vztažná náměstka RZého „jenže“ zní v RKém již „jenž“; v „Záboji“, nejstarší básni RKého, zachováno ještě také nejprvotnější „jen“ (bez příklonky) ve smysle vztažném: „Dva syny, *jejú* hlasy přecházesta v muska, vycházievasta v les.“ Ještě později nežli „že“ a potom „ž“ rozmohla se ve spisovné češtině příklonka „ť“, která není v RKaZém ani jednou. Tudíž opětné ve všem přesná důslednosť! A podobných příkladů důslednosti jest v rukopisech těch značné množství!

Jako archaismy tak i *neoterismy* v RKaZém jsou zcela dobře vysvětlitelny a přesně důsledně provedeny.

V mladším RKém není již na př. rozdílu, který byl v staročeštině v tom, že *třie* a *čtyřie* bylo nominativem mužského rodu a že naproti tomu *tři* a *čtyři* bylo akkusativem muž. rodu a nom. i akk. žen. a stř. rodu. Podobně v mladším RKém čteme jednou již i neoterismus *já* (ve „Zbyhoni“), velmi vhodně mluvou zvolený, aby nestýkaly se dvě sykavky (*já sem* místo *jáz sem*).

Místo dlouhého *í* ujalo se později v některých případech *ie*, a také tento neoterismus jeví se přesně důsledně v RKém. Tak slovesa vzorů „trpěti“ a „nositi“ časovala se jako v novočeštině: trpíš, nosíš, trpí, nosí atd.; podstatná jména vzoru „znamenie“ měla v instr. sing. „znamením“, a lokál množný měkkých *o*-kmenů měl příponu „-ích“. Ale v přesných památkách umělých, které jsou mladší nežli RK, totiž v památkách z konce XIV. stol. a z XV. stol., rozvedeno tu „í“ v „ie“, a několik odchylek tohoto způsobu jest již i v RKém, protože v mluvě prostonárodní odchylky ty vyskytly se dříve, nežli přešly do mluvy památek umělých.

Totéž jeví se u náměstky *sen* (= ten), která později změnila se v *sien*; od sklonku století XIV. vyskýtá se *sien* vedle *sen*. RK měl by míti, kdyby byl památkou umělou, jenom *sen* aneb aspoň také *sen* vedle *sien*, ale má vždycky způsob mladší *sien* ve všech tvarech (sieho, siemu atd.). A zcela totéž jeví se nám v RKém v tom, že jest v něm *vsě, vsěho* (jednou i *všěho*), *vsěmu, vsěm*, ačkoli v staročeštině všude ve tvarech těchto bylo (kmenové) *vše-* (vše, všecko, všechno, všeho, všemu, všem). **) Ba také jest důsledně

*) Viz i v Hattalově „Bruse“ na str. 166.—177.

**) Ze staročeského „vše“ nebo „vsé“ vyvinulo se novočeské „veškeren“ (s „š“) a také „vesmír“ (s „s“), což nasvědčuje, že jest správný i tvar v RKém, odjinud nedoložený, a že „s“ ve tvaru tom znělo uprostřed mezi „s“ a „š“.

vzhledem k předcházejícímu v RKém *kdě, zdě* a *vezdě*, kdežto v jiných památkách *kde*, *zde* a *vežde*.

Neoterismus v RKém jest i na př. úkaz, který Gebauer v „Poučení“ na str. 20. vykládá takto: „Máme vokativ strom*e* a lok. na strom*ě*, s koncovkou rozdílnou *e* a *ě*. Tak bylo také v češtině staré. Tu však bylo rozdílné *e* a *ě* právem též ve mnohých jiných případech, kde v jazyku nynějším máme jednostejné *e*. V češtině nové zachovalo se rozdílné *e* a *ě* jen po souhláskách retných (m, b, p, v), v češtině staré byl rozdíl ten po souhláskách všech, a byl tedy shodně s vok. strom*e* a lok. strom*ě* také vok. svatý duš*e* a lok. po svatém duš*ě*... Pravidlo toto bylo ještě v polovici XIV. stol. v platnosti, mělo by se tedy v RKém jeviti také, — ale tu není po něm ani stopy.“ A proč? — Protože prostonárodní mluva, z které zásluhou Jana Husa i později zásluhou jiných novočeština se vyvinula, tehda jich již neměla.

Z jiných neoterismů RKého připomenuty buďte: *muži* a *vlci* místo dřívějšího *mužie* a *vlcie; koni* místo *koňmi; dajú* místo *dadie; vzdujú* m. *vzedmú*; *pleje* m. *pleve; chtějú* m. *chtie; pohovte* m. *pohovějte* atd. V RZém, protože jest starší, nevyskytá se ještě ani jediný neoterismus podobný. Byl by padělatel dovedl jich užiti jen v RKém? — V RZém jest neoterismem pouze *pije* místo *pie* a *zarve* místo *zaréve*, což jest úplně pochopitelno, protože tvary *pie* a *zaréve* jsou tak nelibozvučné, že v mluvě prostonárodní snad vůbec ani nikdy nebylo jich užíváno.

Z neoterismů RKého, které vyskýtají se v památkách jiných ze století XIII., XIV. a XV., také patrno, že *padělateli bylo by bývalo znáti skoro všechny staročeské památky tak, aby též odchylky jejich byl uměl vhodně napodobiti.* Že pak některé z odchylek RKého vyskýtají se v jiných památkách českých ze století XIII., XIV. a XV., o jejichžto pravosti nikdo nepochybuje, o tom i slovy Gebauera samého promluvil jsem ve svém spise o „Rukopisech“ na str. 40.—45.

Byl by tedy padělatel RKaZého ve všech mluvnických odchylkách jejich, totiž v archaismech a neoterismech jinde se nevyskýtajících i v neoterismech také v jiných památkách jsoucích, dovedl dbáti přesně důsledně přirozeného rozvoje a postupu staročeštiny. Tak znamenitým byl by učencem!

Vším tím, co dosud jsme si uvedli, padělatel byl by dal i přesně důsledně na jevo, že RKaZ jsou práce *různých dob a různých skladatelů.*

Že básně RKaZého nepocházejí od osoby jedné, padělatel byl by důmyslně označil již i pravopisem, jak patrno z Gebauerova spisu „Příspěvky k historii českého pravopisu“ (str. 16.—127.). Nesouhlasíť ani jednotlivé básně RKého mezi sebou co do pravopisu, ale neodporují jiným památkám před stoletím XV., a mají starší básně na sobě známky pravopisu staršího a naopak. Ostatně jsou také rozmanité jiné nesouhlasy mezi RZým a RKým i mezi

jednotlivými básněmi RKého, kterými padělatel byl by velmi důvtipně označil, že nepocházejí od jednoho původce. Uvažme jen na příklad tato slova z druhého vydání Grégrova spisu „Na obranu rukopisů Královédvorského a Zelenohorského“ (str. 20. a 21.): „Přicházíme k nejdůležitějšímu důkazu o pravosti Královédvorského rukopisu. Jen poněkud bedlivěji přečtěme jednotlivé básně této sbírky a musíme přijíti k nezvratnému poznání, že jsou to práce různých dob a různych skladatelů. Forma i obsah svědčí o této různosti. Jedny jsou z různých dob starého pohanského věku, druhé z novější doby křesťanské; přečtěme si jen „Záboje“ a „Jaroslava“. Jaký to veliký rozdíl mezi oběma! Při přečítání jich jakobyste vstoupili do různých, daleko od sebe vzdálených věků. V „Záboji“ ovane vás duch staré doby; ta prostá, čistě národní epika dojme vás svou plastikou, svou silou. Po přečtení jakobyste vystoupili ze starých svatých hájů, v nichž nebylo ještě cizoty a v jichž idyllické prostotě bohové s lidmi obcovali. Ničeho v této básni nenajdete, co by nesvědčilo o původnosti její. Je jakoby byla povstala hned po radostném návratu vojů Zábojových, „když dobouřila jejich pomsta“, a jakoby byla přímo, takořka beze vší podstatné změny, co se líčení děje týče, dochovala se na doby naše. Jaký rozdíl mezi touto starou epickou básní, v níž proud děje hrne se jako mohutná, krásná, ale nepravidelná bystřina horská, a mladší básní o boji s Tatary, v níž zase vedle vzácné síly i krásy poetické vidíme také již básníkovu dbalosť o přísný, takořka kronikářský postup děje i o dobré rozčlánkování zvolené látky. Tam starý pohanský mythus a zde již úplně vyvinuté názory a také city křesťansko-romantické. Mezi oběma co do formy i obsahu je tak značný rozdíl, každá z nich má tak zcela zvláštní svůj ráz, tak různou fakturu básnickou, že nikdo nemůže obou pokládati za dílo jednoho a téhož básníka. I kdyby básnická úprava dvou těchto hrdinských zpěvů nejevila tak zřejmě různého a starého původu jejich; kdo by při skrovném našem historickém materiálu z dob starších byl mohl v době naší osvojiti sobě tolik podrobných vědomostí z kulturních dějin našeho národa a dovedl tak hluboko vniknouti do ducha minulých věků, že by s podobně nevyrovnatelnou věrností znal vylíčiti dva co do času a kulturních momentů od sebe tak různé a tak vzdálené děje? — Jaký tu dále rozdíl na př. mezi prastarým „Jelenem“ i starým „Zbyhoněm“ a již západně-romantickou „Ludiší a Luborem“? Jaká mezi jednotlivými básněmi různosť vzhledem ke kulturním názorům; a jaké v nich líčení ženy a pohlavní lásky? Jaký to konečně veliký rozdíl mezi epickými básněmi Královédvorského rukopisu a „Libušiným soudem“, jehož dialogická síla nikde v celé slovanské epice nemá sobě rovné! A všechny tyto básně mají býti plodem jediné naší doby, mají býti prací jediného člověka, který by byl dovedl do každé vdechnouti ne svůj, nýbrž do každé zcela jiný, zvláštní individuální ráz?... Avšak připusťme na chvíli, že před sedmdesáti

lety bylo tu skutečně tak zázračně geniálního talentu básnického; odkud pak by byl vzal tolik znalosti staršího jazyka a tolik palaeografické obratnosti, že by byl dovedl básně své nejen v starém jazyku, nýbrž hned v několika nuancích podle různých věkův v plynném rhythmu složiti a dokonce i kalligraficky starým písmem, písmeno jak písmeno stejně dovedně napsati?" —

II.

Gebauer v „Poučení" na str. 58. praví, že obráncům „dvě námitky podařilo se vyvrátiti", řka: „V RKém je několikráte *ra* napsáno zkratkem i ve slovích jednoslabičných ... Toho příklady nebyly odjinud známy a učiněna z toho námitka palaeografická proti RKému (v Athen. III. 333.). Ale nověji nalezl se zkratek takový (ve slově *král*, v ČČMus. 1886. str. 586.). — V RKém je slovo *nožny* (= pochva), kdežto jinde z pravidla se čte za to *nožnicě*. Vytkl jsem to (v Archivu für slav. Philol. X. 535.). Ale nověji nalezl se doklad, že slovo *nožny*, známé v ruštině, polštině a lužické srbštině, bylo užíváno také v češtině. Dvě tyto námitky tedy padly a pád jejich jest důkazem, že byly nesprávné." Z těchto slov Gebauerových zároveň i vysvítá, že *padělatel „Rukopisů" byl by znal i to, čeho neznal ještě ani r. 1886. Gebauer a co stalo se nám známým teprve z památek nalezených r. 1886. a 1887.!* A podobně bylo by bývalo padělateli r. 1817. znáti také jiné mnohé věci, jichž ani za doby značně pozdější vynikající učenci čeští neznali.

Tak na př. Šembera r. 1879. pokládal za chybu opakování předložky „s pleky s Čechovými" v RZém, řka, že „za historické doby se tak nemluvilo a nepsalo", a také Palacký a Šafařík, zmínivše se o tomto opakování předložky v „Aelteste Denkmäler" (na str. 81.), neměli dokladu žádného z novější češtiny a uvedli jen doklady z RKého a jinoslovanských řečí. A přece mnoho dokladů jest v „Půhonných knihách", vydaných r. 1872.—1878., i v jiných spisech, stavších se známými teprve mnohem později, nežli veřejnosti dán RKaZ!

Podobně Šafařík ještě r. 1840. v „Aelteste Denkmäler" (str. 79.) praví, že „rozvadě*ma*" v RZém pokládal dlouho za chybu písařovu, a teprve po delším badání jazykovědném poznal, že to není chyba, nýbrž že „m" a „n" často se střídá (nrav — mrav, ny — my, nedvěd — medvěd atd.) a že „m" takto místo „n" dosti hojně i v jiných památkách se vyskýtá. Padělatel tedy byl by již r. 1817. věděl, co Šafaříkovi značně později známo nebylo!*)

Gebauer v „Listech filologických a paedagogických" 1879., 237.—238. ozval se proti chybě, které vykladatelé RKého dopouštěli se až do r. 1879. v písni „Jahody", pokládajíce rukopisné

*) Viz i v „Musejníku" 1859., 334.—340. a v Hattalově „Bruse" na str. 39.

viezech za aorist od „vázati“, který má býti čten *viezech* anebo *viežech*. Dle Gebauera v *obou* případech byl by to aorist *chybný* místo *vázach*, a praví: „Naproti tomu objeví se nám „víezech = vězech“ aoristem *správným*, když si jej odvodíme od slovesa *viezti*, stb. *vęsti* = firmare. Ježto však by se nepřestalo na tom, kdybychom bývalosť slovesa *viezti* (vedle *váznúti*) v češtině staré dosvědčovati chtěli jen poukazováním k tomu, že bylo také jinde ve slovanštině staré, proto máme potřebí dokladů z češtiny samy.“ Když pak uvedl *hojně* dokladů, píše: „Ze všeho toho vyplývá, že i stará čeština měla sloveso *viezti*..., k tomu pak slovesu hodí se „víezech“ v RKém docela dobře jakožto aorist úplně správný...“ Tedy čeho nikdo až do r. 1879. nevyložil správně, napsal správně někdo kolem r. 1817.? — Mohl utvořiti někdo kolem r. 1817. správný aorist od slovesa, kterého do r. 1879. neznali vykladatelé RKého?

Brandl v „Obraně Libušina soudu“ na str. 63. upozorňuje na vazbu „roda stara Tetvy Popelova“, které r. 1840. ještě Šafařík neznal a o které Šembera ještě r. 1869. v „Dějinách řeči a literatury české“ na str. 100. praví: „Zvláštní konstrukce vidí se býti: dci Kublajeva cháma.“ Šafařík totiž pokládal tutéž vazbu v evangeliu Svatojanském „řěč Esaie prorokova“ za chybu, byv však upozorněn Čelakovským, že takové vazby (kde totiž z dvou podstatných jmen, která jiné jazyky vyjadřují genitivem přisvojovacím, v češtině jedno vyjadřuje se genitivem a druhé přídavným jménem přisvojovacím) čítají se, ačkoli prý velmi zřídka, v starých ruských a českých pramenech,*) sledoval věc tu a v „Počátcích staroč. mluvnice“ položil na str. 116. již osm příkladů vazby té. Avšak vazba ta, jak Čelakovský a po něm Šafařík se domníval, nevyskýtala se v češtině velmi zřídka, nýbrž velmi zhusta, čehož Brandl hojně dokladův uvedl, ovšem z památek staročeských, které veřejnosti dány většinou teprve po úmrtí Čelakovského a Šafaříkově.

Brandl v „Obraně Lib. soudu“ také prvně správně, jako nikdo před ním, vyložil slovo „věkožizný“, napsav (str. 115.): „Staroslovanské žизнь = vita a česká žízeň = sitis jsou ženského rodu; jest však ve staré češtině také slovo žizn mužského rodu znamenající *plnosť, hojnosť*...**) Výraz: bozi věkožizní v Lib. soudu neznamená tedy „věko-žijící“ neb „po věky žijící“; neboť starosl. žизнь = vita v češtině sluje a slulo jen: živ-ot, žit-í, adjektiva odtud odvozená: živý, životný = vivus, lebendig, nehodí se do složeniny: věkoživý. Proto nemůže výraz „věkožizný“ nic jiného znamenati než věku- neb věko-plný, t. j. věčný, to co latinské aeternus, t j. aeviternus... Jediné toto slovo „věkožizný“ dostačuje k důkazu, že báseň ta nikdy falsována býti nemohla. Na výklad ten, jak se mi zdá, jediné správný, přišel jsem teprve, když

---

*) Aelteste Denkm., 154. a 234.
**) Potom uvádí doklady.

jsem tuto zimu bibli Bočkovskou a Lobkovskou, loni (r. 1878.) ze Švéd poslané, studoval a srovnával; a Hanka prý — podle domnění podezřívačů naší básně — r. 1818. maně slátal to slovo z českého „věk“ a starosl. „žizнь“, kteréhož slova však staroslověnčina významem „hojný, plný“ nezná! Děly se věru Hankovi k vůli r. 1818. divy svatodušné.“

Masaryk (Athenaeum III. 287.) napsal toto: „Vítězi na př. obyčejně padá do rukou tábor nepřátelský a vůbec z vítězství se vojíni radují, ale náš epik toho nedbá, jen na konci slyšíme, že byla obětována bohům zbraň pobitých nepřátel. Pronásledování děje se opět velmi podivným způsobem; „*jeden* hluk se rozstoupí v pravo *i* v levo“ (176.) a „ze všech údolí sěmo“ svádějí se koně, které, Bůh ví, odkud se tu vzali*); potom „vzhóru na koně, s *koni* na vrahy přese *vše vlasti*“ (188.). Při tom slyšíme jednou rozkaz „koni řehci vešken les“ a podruhé faktum, že řehce — proč a jak, tomu rozuměj, kdo rozumíš.“ Avšak pisatel přítomných řádků místo to vykládá si jinak a zcela srozumitelně, a to tak, jak dosud nikdo neučinil.

Verše příslušné znějí takto:

„Aj, bratřě, bozi ny vícestviem dařichu!
Rozstupi sě vás jeden hluk v pravo i v levo,
ze všěch údolí sěmo sveďte koně,
koni řehci vešken ten les!“

Smysl veršů těchto jest: Záboj, sklátiv Luděka a vida vojsko Luděkovo ustupovati, zvolal: „Bohové nás vítězstvím obdařili!“ a zároveň ihned staral se, kterak zmocniti se táboru nepřátelského a jmenovitě koní, které nepřátelé v údolích měli, pěšky bojujíce. Bylit, oním modrým vrchem jsouce před zraky nepřátel ukryti a hlubinami lesů táhnuvše, Zábojovci překvapili nepřítele nenadále, takže ani na koně nemohl vsednouti. I rozkázal, když nepřátelé počali ustupovati, Záboj, aby „jeden hluk“ vojska všeho, „rozstoupil se v pravo i v levo“, totiž aby „jeden hluk“ onen rozdělil se ve dvě části, z nichžto jedna by se zmocnila koní v údolí v pravo vrchu, druhá v údolí v levo vrchu, a aby koně ty svedli do lesa, na který Záboj ukazuje rukou, řka: „Koni řehci vešken *ten* les!“, čímž řekl asi toto: „Hleďte zmocniti se tolika koní, aby byl jimi naplněn les ten všecken!“

Zatím pak, co část vojska Zábojova hleděla zmocniti se koní nepřátelských, Záboj vrhl se znova na nepřátely s vojskem ostatním. Nepřátelé prchali z bojiště, zůstavujíce svůj tábor za kořist Zábojovcům, a Zábojovci skutečně velikého počtu koní jejich se zmocnili, což básník uvádí jako faktum veršem:

Koni řehce vešken les.

A když Záboj viděl, že velikého počtu koní jeho vojsko se zmocnilo a že nepřátelé prchají, zvolal:

---

*) Tu Masaryk dopustil se pravopisné chyby místo „vzaly“.

„Vzhóru, na koně!
s koni za vrahy přěse vše vlasti!
Rúčí konie neste v patach
za nimi našu krutosť!

I vskočili Zábojovci na ukořistěné koně a pronásledovali nepřítele.

Tak vyložil místo to, kterému ještě ani Masaryk nerozuměl a kterého vůbec ani nikdo jiný správně nepochopil, pisatel přítomných řádků teprve ve svém spise o „Rukopisech", kdy již od r. 1817. uplynulo více nežli 70 let! A podobných nových výkladů dostane se dojista ještě také některým temným místům jiným, aby RKaZ náležitě byl jasným učiněn. Aby tak nesnadno bylo všeličemu porozuměti, padělatel byl by asi spůsobiti nedovedl.

Vykladatelé RKého za let dvacátých kladli děj v básni „Beneš Heřmanov" do století X.*) nebo do r. 1280. Teprve Palacký, sbíraje diplomatář z listin do té doby neznámých, nalezl, že Beneš Heřmanov žil okolo r. 1197.—1222., že byl synem Heřmana z Ralska na Mnichově Hradišti, kde na blízku jest Hrubá Skála — tedy vlastní děj básně — a že byl jedním z nejznamenitějších pánů českých. Před rokem 1829. nemohl, jak tvrdí Palacký (Oesterr. Morgb. 1858.), udaje tyto v Čechách nikdo věděti, protože příslušné listiny byly ještě hluboko zahrabány v prachu archivův.

O ději v „Jaroslavu" ještě dlouho po roce 1817. nebylo žádných spolehlivých dějepisných zpráv, a Jungmann r. 1822. v „Dobroslavu" praví: „Pobití Tatarů, dálé r. 1241., jinak a jinak od letopiscův vypravováno, v novějších nesoudných časech od p. z Kotzebue upíráno bylo..." Dějepisec Horký r. 1821. domníval se, že vražda stala se blíže Mikulova, a teprve r. 1842. Palacký nalezl v staré legendě, že vražda stala se u Nové Středy v Slezsku, a to r. 1240. Nález Palackého pak za nejnovějších dob potvrzen i z pramenů ruských.

V básni „Beneš Heřmanov" četlo se ve verši 31.: „*tamo* lud v hromadu zve" a v básni „Čestmír a Vlaslav" ve verši 87. četlo se: „aj prúd Pražan *urno* přese zdi teče." Teprve fotografickým vydáním Vrťátkovým r. 1862. zjištěno, že jest čísti onde „tajno" a tuto „jarno"! Podobně chybně čteno bylo i mnoho slov jiných v RKaZém dlouho ještě po roce 1817. A zejména též *ani Hanka neuměl RK správně přečísti a četl i vydával jej až do své smrti velmi chybně*, čehož dokladů množství veliké A. J. Vrťátko podal v „Musejníku" 1871., 411.—425.

Buďtež uvedena zde také tato slova z druhého vydání Grégrova spisu „Na obranu rukopisů Královédvorského a Zelenohorského" (str. 10.): „Dr. Jaromír Čelakovský co znalec starého českého práva, prozkoumav veliké množství právních listin českých, tvrdí, že před r. 1817. a 1818., kdy na veřejnosť vynesen byl rukopis Zelenohorský, nikdo z historikův našich nemohl míti těch

*) Viz v mém spise o „Rukopisech" na str. 113.

vědomostí historicko-právnických, jaké předpokládají básně rukopisu Královédvorského a Zelenohorského, a že celá řada právnických slov, jež v těchto rukopisech přicházejí, tehdy známa nebyla.“ K slovům těm buďtež i připojena tato slova Hattalova o RKém (Světozor 1887., 742.): „Epické písně téhož rukopisu, svědčíce o nenávisti skladatelů svých k Němcům tím prudší, čím je který z nich bližší věkem katastrofě husitské a naopak, tak opravdu pragmaticky jsou přiměřeny známé již i vůbec podstatě dějin českých, t. j. ustavičnému sporu slovanství s němectvím, a národnímu smýšlení rýmařů staročeských, jak by toho ani všichni buditelé nynějšího povědomí národního u nás spolu jistě nebyli před 1817. r. dovedli, když ona shoda teprva mým badáním vyšla tak jasně a neodolatelně na jevo... Epické písně Královédvorské, majíce se k ženskému pohlaví tím přívětivěji, čím která z nich později vznikla a naopak, tak opravdu pragmaticky jsou přispůsobeny k občasným dějinám osvěty, jak by toho buditelé naši jistě nebyli před 1817. r. dovedli ani společně, když nevěnujeme pořád ještě kulturní historii své téměř ani stínu té píle, které se politické dostává...“

Jako tedy jsou přesvědčivé doklady, že padělatel co do staročeštiny byl by si počínal přesně důsledně, tak i jsou přesvědčivé doklady, že bylo by mu bývalo znáti mnohé věci, jichž ani za doby značně pozdější vynikající učenci čeští neznali.

Ostatně sám Gebauer r. 1870. (Sborník vědecký Musea království Českého, str. 126. a 127.) po pravdě pověděl, že RK *nikdo nemohl ani opravovati,* natož složiti v století XV.—XIX., napsav toto: „Hankovi bylo, když nalezl RK, 26 let; v 16. roce svém byl dán na studie, od 19. roku byl v Praze a když rukopis roku 1818. částečně (v Starob. skládáních) a 1819. úplně tiskem vyšel, bylo mu 28 let. *Že v tom věku takových vědomostí o historických rozdílech jazyka staročeského neměl a tou dobou dílem ani míti nemohl, aby dle úmyslu jistého staročeské formy opravovati a na starší přetvořovati dovedl,* bylo již na jiných místech opětně pověděno; *komu by to bylo za těžko uvěřiti, tomu radíme, aby se ponořil trochu do historických studií o jazyku českém a potom onen soud o Hankovi vyvracel.* Co o Hankovi, *platí o všech vrstevnících jeho z r. 1817.—1819. a platí o všech spisovatelích a učencích českých z konce XVIII. a počátku XIX. století.* Od polovice XVI. stol. má čeština již všecky ty vlastnosti, jimiž se naše nová od starší češtiny různí. Učenci od pol. XVI. do XVIII. století by byli jazyku, jaký jest v RKém, ani nerozuměli, tím méně by jej byl kdo měniti a opravovati mohl. Čeština pak běžná od Husa až do polovice XVI. století jest ovšem bližší k češtině staré nežli čeština veleslavínská a nežli čeština naše, ale přece tak velice od ní jest rozdílná, že pouhá známosť její by nikterak nestačila k porozumění, neřkuli k opravení tekstu v RKém. Od počátku pak XV. až do konce XVIII. století nevíme naprosto o žádném učenci českém, který by byl znal starou češtinu tak intensivně, jako k uvedeným rasurovým

opravám bez odporu a nevyhnutelně nutno bylo; ba *ani možnost toho nikde nevidíme, aby někdo od XV. do XVIII. stol. incl. při nejlepší vůli takových vědomostí si byl zjednal.* Století XIV. jest však jazykem svým již bližší k češtině staré nežli k nové, ano počítá se právem za poslední fázi češtiny staré samy, ačkoli má také všecky známky posledních fází, totiž jest dobou přechodní ze starého jazyka k novému, v níž nejdůležitější přeměny, dělící nový jazyk od starého, se začínají, vykonávají a dokonávají. *) Spisovatelé pak té doby dosti často prozrazují, že jsou zběhlí ve starších spisech. *Pokládáme tedy za nemožné, aby někdo od počátku XV. století až do Hanky inclusive byl mohl RK v tom způsobě opravovati, jako ukazují uvedené shora opravy rasurové. Naproti tomu však nenemožno jest, že by opravy ty pocházely od někoho ze XIV. století*..." Slova tato jsou otištěna ve „Sborníku *vědeckém*", a napsal je r. 1870. Gebauer ve článku, jejž i sám výslovně „*vědeckým*" nazývá (na str. 113. onoho „Sborníka"), týž Gebauer, o jehožto *vědecké* způsobilosti, když r. 1873. (tedy jen o tři roky později) habilitoval se za docenta češtiny při pražské universitě, prof. Fr. Miklosich podal — jak řečeno r. 1886. v „Zlaté Praze" na str. 75. — „svědectví velice stkvělé". Připomínám to proto, abych ukázal, jakou váhu mají tato slova Gebauerova. Či má *věda* tak chatrné základy, aby po 15 letech nebylo ani zbla pravdivého ze slov těch? Či byl snad padělatel „Rukopisů" r. 1817. větším co do staročeštiny vědátorem nežli r. 1870. Gebauer? — A jak znamenitým učencem byl by padělatel, když, jak Gebauer i nyní ještě tvrdí (Athenaeum III. 197.), *dosud* „jazyk staročeský *nedostatečně* je znám i v kruzích *odbornických*" *!*

Uveďme si zde ještě *něco nového vzhledem k nálezu RKého.*

Na str. 31. svého spisu o „Rukopisech" otiskl jsem z „Učitelských listů" dopis Bedřicha Landroka, poslaný r. 1858. Hankovi stran osob, které by mu dosvědčily, že RK v Králové Dvoře nalezl. Táborský prof. Ant. Sucharda upozornil mne po vydání mého spisu, že Landrok, „muž ve všech příčinách ctihodný, nyní jest děkanem v Jaroměři". I psal jsem Landrokovi, aby mi oznámil, co mu Hanka psal, jakož i ví-li něco na objasněnou nálezu RKého. Landrok pak poslal mi opis dopisu Hankova, který zní:

Vaše Důstojnosti!
Velectěný Pane!

Račte tak milostiv býti i bez prodlení mi psáti, jak se onoho času (1817.) kralodvorský starší zakristán křestným jmenem i příjměním jmenuje a je-li ještě na živu. On vlastně s nebožtíkem Pankrácem Borčem mne do věže vedl, abychom se na staré střely tam po-

*) Odtud vznikly též archaismy a neoterismy rozmanité v „Rukopisech".

dívali. To jest první moje snažná prosba, o niž uctivě prosím, byť i na živu nebyl. Druhé jest, abyste mi ráčil vypsati z pamětní knihy na děkanství, co tam o kralodvorském rukopise zaznamenáno jest, a čí rukou to psáno.

Nepřejouť nám němci*) a židé toho pokladu a přinucen sem byl je žalovati.

Všem známým zvláště panu Děkanovi i pánům Fernbachovům moje nejuctivější poručení, i přeji Vaší Důstojnosti stálého zdraví, mám česť zůstávati nejoddanější k službám

Váceslav Hanka
V Praze 11. listop. 1858. v Museum.

Odpovědí na dopis ten jest onen dopis z „Učitelských listů“, kde byl z originálu, psaného 13. listopadu r. 1858., otištěn r. 1887. S dopisem Landrok Hankovi poslal i výpisek o náleze RKého z pamětní knihy na děkanství, ale ten s oním dopisem není zachován. I psal jsem o výpisek ten do Králové Dvora, a obdržev jej od děkana Josefa Sedláčka, otiskl jsem jej ve svém spise na str. 120.

Kromě toho ve svém spise na str. 105. otiskl jsem i přípis Hankův z r. 1818. k magistrátu královédvorskému, o kterém A. J. Vrťátko v „Musejníku“ r. 1871. se vyslovil, že „je nejisto, byl-li skutečně do Králova Dvora odeslán“. Vzhledem k tomu Landrok oznámil mi toto: „Touž dobou, kdy Hanka měl při s Kuhem, v registratuře tehdejšího okresního úřadu (Bezirksamt), ač nenalezeno dotyčné zakročení Hankovo u městského magistrátu za povolení k vydání tiskem nalezeného rukopisu roku 1817. aniž druhý jeho spis, jimžto roku následujícího výtisk téhož rukopisu dotčenému magistrátu věnoval, přece v šťastně vyšukaném protokole podacím z roku 1817. a 1818. neboli 1819. (jistě už nevím) tehdejším (1858.) c. k. aktuárem Syřištěm, nyní již zemřelým, nalezeny zápisy o došlých dvou svrchu zmíněných spisech Hankových, což, jak se dobře pamatuji, ihned Hankovi s velikou radostí jsem oznámil, pokládaje nález tento za úplně postačitelný právní důkaz o skutečném nalezení rukopisu Hankou.“

Posléze dovoluji si připomenouti, že by bylo radno vyptati se dosud žijícího Šafra na odpor v jeho svědectvích o náleze RKého z r. 1858. a 1867. jakož i postarati se, aby zachovaná dosud akta soudní ve při z r. 1858. byla uveřejněna tiskem úplně; dosud z nich otištěny toliko v „Athenaeu“ IV. 74.—76. úryvky. Vše to by přispělo objasniti nález rukopisu toho, který dosud jest velmi tajemný.

Když předcházející rozprava byla již sázena, dostalo se mi 14. února do rukou I. číslo III. ročníku „Kroka“, v kterém na str. 41. a 42. prof. Fr. Prusík učinil krátkou zmínku o mém spise

---

*) Tak v opise! Rovněž i vše ostatní otištěno zcela beze změny.

„Rukopis Královédvorský a Zelenohorský ve světle pravděpodobném“. Zmínka ta jest pozoruhodna tím, že, ačkoli ji napsal obránce pravosti RKaZého, přece jest značně nepřízniva spisu mému a bylo mi slyšeti již i dříve, nežli jsem ji četl, kterakou radosť z ní mají popěrači pravosti RKaZého. I buď otištěna zde, pokud hodí se sem,

odpověď professoru Františku Prusíkovi

na vysvětlenou a dorozuměnou, třebaže zmínka ta vlastně odpovědi nezasluhuje, jsouc psána tak kousavě a nevěcně, že každičký nestranný čtenář pozná z ní hned, že není psána sine ira et studio.

Prusík hněvá se na mne již od r. 1882., totiž od té doby, kdy vyšlo třetí vydání mého „Oprávce“; předtím, jak dopisy, jež od něho mám, svědčí, byl mi přítelem. Když jsem tiskl třetí vydání „Oprávce“, jak v „Předmluvě“ k němu na str. XIII. připomínám, posýlal jsem mu prvé otisky jednotlivých archův, aby je pročetl a zdokonalil. On však přál si, abych do „Oprávce“ pojal i všechny zvláštnůstky mluvnické vůbec a pravopisné zvláště, jichžto kromě Prusíka nikdo neužívá. Protože pak přání tomu jsem nevyhověl, rozezlil se na mne tak, že stal se mi nepřítelem.*) Kromě toho snad rozhněval jsem si Prusíka na sebe také r. 1887. těmito slovy v „Českých listech“ na str. 22.: „O Preslově „Kroku“ hned, jak začal vycházeti, Josef Dobrovský napsal z Vídně v červnu r. 1821. Václavu Hankovi: „Kroka ctím, totižto starého Kroka, a rád bych ho poslouchal, kdyby mluvil, ale nového „Kroka“ nevím, jak mám uctiti. Starý by novému nerozuměl, a nový brzo usne.“ Neusne-li také nynější vinou těch, jimž určen jest? —“ Tato slova byla dobře, totiž ve prospěch Prusíkova „Kroka“ míněna, ale Prusík snad, míně, že, když on hněvá se na mne, nemohu ani já nehněvati se zase na něho, vyložil si je, jakoby byla napsána proti jeho „Kroku“. Konečně dotekla se ho nemile bezpochyby poznámka v mém spise o „Rukopisech“ na str. 13.: „Tak úplné snadňounce, jak učinil prof. Fr. Prusík v „Osvětě“ 1886., 604., vyvrátiti tato slova Gebauerova nelze.“ Z těchto tří příčin aneb i ještě z nějaké jiné příčiny podobné**) hněvá se na mne Prusík, ačkoli já nehněvám se na něho ani posud, neuměje se vůbec opravdově hněvati ani na nejúhlavnějšího nepřítele svého, a budu vždy ochoten, udá-li se mi někdy příležitosť, promluviti chvalně o tom, co vykonal dobrého, řídě se ve všem svými slovy, která již několikráte veřejně jsem pronesl, totiž: „Neubíjejme se navzájem, nýbrž pomáhejme si vespolek a buďme Čechy vždy a všude, a to více skutky a činy nežli

---

*) Tím nepravím, že pokládám třetí vydání svého „Oprávce“ za zcela dokonalé, což ukáže nejlépe vydání čtvrté asi za rok.

**) Příčinou podobnou mohlo býti také na př., že ve svém spise o „Rukopisech“ řídil jsem se co do textu *dřívějším* vydáním „Rukopisů“ Jirečkovým nežli *pozdějším* Prusíkovým. Ale to stalo se pouze proto, že vydání Prusíkova jsem neměl.

slovy! Jen tak doděláme se úspěchů příslušných, ať již v čemkoliv a kdekoliv."

Začal pak Prusík zmínku svou, v které mluví víc o mně, než o mém spise, nešetrnými úsměšky. Na úsměšky ty neodpovím; vysmíváť se mi na př. i proto, že skoro každý den 8—12 hodin obírám se výhradně prací literární, ačkoli tuším asi málokdo za našich neblahých poměrů literárních dovedl by se uživiti slušně s četnou rodinou pouze spisovatelstvím, jako dovedl jsem se uživiti já již po osm let. A dovedl jsem se netoliko slušně uživiti, ale též ušetřil jsem si při tom i nějaký groš pro případ nemoci a podobných pohrom, třebaže se všech stran nepřátelé moji co nejusilovněji v práci mi překážejí, vynasnažujíce se všemožně zničiti mne mravně i hmotně. Nejvíce popouzí mé nepřátely proti mně okolnosť, že stále a stále takořka každý den s nějakou novou prací na veřejnosti se vyskýtám. Avšak pokud budu nucen živiti se se svojí rodinou pouze výdělkem spisovatelského péra svého, potud — mám-li se slušně uživiti — nemohu nebyti až přílišně hojně literárně činným a nemohu vedle prací řádných a důležitých neotiskovati také prací takových, které píši toliko pro — honorář.*)

K pracím, napsaným pro honorář, nenáleží ovšem můj spis o „Rukopisech". Vydal jsem jej nákladem vlastním, i vzejde mi z toho dojista nemalá škoda hmotná, protože podobné spisy v našem písemnictví mívají z pravidla odbyt nevalný. Avšak já nedbaje, že nemám jmění, které bych mohl obětovati podnikům literárním, a že znova nepřátely své proti sobě popudím, *vydal jsem spis ten nákladem vlastním, aby jen co nejrychleji byla učiněna přítrž mylným názorům o posvátných památkách staročeských.* Ukončilť prof. Dr. Jan Gebauer se své strany spor o „Rukopisy" spisem „Poučení o padělaných rukopisích Královédvorském a Zelenohorském", který vyšel počátkem listopadu r. 1888. Já pak, když jsem

*) Že spisovatelům českým vede se zle, věděl jsem, stávaje se „pouze spisovatelem"; že však budu zlomyslně ubíjen, toho jsem se nenadál. Mně hmotně zle se nevede, ale vede se mi zle duševně, protože nemohu pracovati literárně vždy pouze o tom a tak, o čem a jak bych chtěl i jak bych byl schopen, a protože vůbec nemohu z příčin hmotných literární svou činnosť náležitě obmeziti a soustředíti. Za to pak že jsem „pouze spisovatelem" nemohu; přijelť jsem, zanechav professury, do Prahy, abych byl knihkupcem, ale koncesse knihkupecké dosud jsem neobdržel, ačkoli poprvé rok měl jsem a nyní již déle nežli rok mám za ni zadáno a ačkoli knihkupectví jsem se vyučil i prakticky v něm se vycvičil, a jiného přiměřeného zaměstnání, vedle kterého bych mohl býti řádně literárně činným také nemohu se dodělati. (Viz i v mých „Zevrubných dějinách čes. písemnictví doby nové" na str. XV.—XXIII.) Také podotýkám, že každý čím déle nějakým oborem zaměstnává se svědomitě, tím dokonalejším v oboru tom se stává; jenže bohužel, vykonal-li někdo někdy něco vadného, stále a stále toho bývá vzpomínáno, ba bývá z toho také souzeno, že již vše, co člověk onen vykonal a koná i konati bude, bylo, jest a bude zcela špatno. Kromě toho *prosím, aby mé nynější práce nebyly posuzovány dle prací, otištěných před rokem 1888.*, čehož příčinu brzo objasním.

pročetl tento spis Gebauerův, dal jsem do tisku svůj spis na obranu pravosti „Rukopisů", který vyšel 30. listopadu r. 1888. a vyvrací již i námitky v „Poučení" učiněné.

Že Prusík, nemoha spis můj věcně seřezati, aspoň úsměšky si z něho tropí, není ovšem hezké již z té příčiny, že kromě mne po vydání Gebauerova „Poučení" dosud ještě nikdo ani slůvkem veřejně na obranu pravosti „Rukopisů" se neozval. Spíše bylo povinností Prusíkovou, aby, náležeje k obráncům pravosti jejich, probral podrobně spis můj a nestranně i důkladně — ať chvalně ať nechvalně — posoudil vše, co jsem v něm pověděl; chopiti se věcí vedlejších a vybrati několik slov ze spisu a upraviti na základě tom všeobecnou zmínku o spise celém a podstaty jeho vlastní se nedotknouti není svědomito. Ostatně není ani prozřetelno, že Prusík usmyslil si ze spisu, napsaného na obranu pravosti RK a Zého, kterým jestliže jsem neprospěl, jistě aspoň rukopisům těm jsem neuškodil, tropiti si úsměšky, co zatím popěrači pravosti horlivě Gebauerovo „Poučení" rozšiřují a co počet těch, kdo v pravosť nevěří, den ze dne víc a více vzrůstá, protože proti „Rukopisům" soustavně a svorně i důrazně a velmi pečlivě jest pracováno, kdežto v jejich prospěch neděje se tak.*) Kromě toho Gebauerovo „Poučení" vykládá celkově a jasně vše, co svědčí o nepravosti RK a Zého, vzdělaným vrstvám nejširším, kdežto práce na obranu pravosti jsou napsány skoro jen odborníkům. Vším tím vysvětlitelno, proč snáze ujímají se názory Gebauerovy nežli názory obránců pravosti.

Spis můj jest napsán *vzdělaným vrstvám nejširším tak, aby hodil se za četbu poučnou i zajímavou každému vzdělanci českému,***) a vznikl vlastně hlavně toliko k mé potřebě, totiž z té příčiny, abych, pracuje o literárně dějepisných pracích jiných, nabyl ve všeličem jasného světla vůbec a zvláště vzhledem k tomu, jsou-li „Rukopisy" z doby staré či nové. O tom zmiňuji se také v „Připomínce" k svému spisu. Nebylo tudíž úkolem spisu mého, abych, jak Prusík se domnívá, přispěl něčím podstatně novým na obranu pravosti „Rukopisů"; ba ani nebylo jeho úkolem, abych pravosť „Rukopisův" obraňoval, nýbrž *jen abych určitě zvěděl, jsou-li pravé či nepravé*, protože vzhledem k jiným pracím věděti to nezbytně jsem potřeboval, a výsledek toho, probrav vše, co dosud o „Rukopisech" bylo psáno, i přidav mnoho zcela nových věcí, dosud od nikoho ve sporu o pravosť jejich neuvedených, podal jsem ve svém spise tak, že

---

*) Viz i poznámku na str. 18. mého spisu o „Rukopisech". V neprospěch „Rukopisů" jednají již i někteří knihkupci, ačkoli ti měli by býti v té příčině zcela nestranni. Tak na př. jedno knihkupectví, které každý týden inseráty oznamuje všechny novinky literární, mého spisu o „Rukopisech" neoznámilo a ani nedalo ho do skříně výkladní, ačkoli dal jsem mu ho 10 výtiskův a ačkoli Gebauerovo „Poučení" stále ve výkladní skříni má.

**) Tak napsána jest i rozprava přítomná a jest vzhledem k mému spisu o „Rukopisech" úplně samostatným celkem.

dojista každý, kdo jej úplně nestranně a nepředpojatě pročte, uzná, že RKaZ jest pravý.*)

Prusíkovi nelíbí se, že píši „popěrač"; mně zase se nelíbí, že Prusík píše na př. „věčší", „láskavý" a pod. Jsou prý v mém spise mnohé poznámky zbytečné a malicherné, a na doklad toho Prusík uvedl poznámku ze str. 66.: „V těchto *pět* oddílů „Záboje" dosud nikdo neroztřídil;" já však na poznámce té si zakládám proto, že roztříděním mým „Záboj" na své aesthetické ceně velice získal, což již i na př. knihovník musejní Ant. Jar. Vrťátko mi řekl. Pravděpodobný důkaz, že RK v Králové Dvoře nalezen nebyl, prý se mi naprosto nezdařil; já však důkazu v té příčině jsem nepodal, nýbrž jen upozornil jsem na rozmanité povšimnutí hodné okolnosti, které by mohly „nález" RKého objasniti, a nezáleží v mém spise na tom, byl-li RK v Králové Dvoře skutečně nalezen či ne, soudí pak již i mnozí z obránců pravosti RKého, že tam Hankou pouze k nálezu byl připraven. Ale když Prusík pokládá můj výklad o tom za naprosto nezdařilý, měl by výklad ten veřejně vyvrátiti a dokázati, kterak není proč domnívati se, že RK v Králové Dvoře nalezen nebyl, aby v tom vzešla nepochybná jistota. Tím zavděčil by se mně i jiným velmi velice.

---

*) Ani jindy Prusík neposuzuje tak, jak by měl. Řed. V. Prasek na př. o něm napsal v „Komenském" 1887., 69.: „. . . Prusík uveřejnil v „Kroku" recensi o mé práci . . . I ponévadž jeho recense jest taková, že k ní mlčeti nemohu, domáhal jsem se toho, aby mně přijata byla do téhož časopisu odpověď má věcná nezměněná a bez poznámek redakčních, ježto p. recensent jest sám redaktorem . . . Bohužel, jak jsem předvídal, stalo se, že se po mně žádalo odpovědi jen stručné a že to bez poznámek býti nemůže. Lituji upřímně, že se v naší literatuře ještě neustanovilo pravidlo, aby odpovědi na kritiky z povinnosti se přijímaly a bez poznámek, kteréž patří do replik, čímž by zajisté jen pravda získala . . ." Potom Prasek vyvrátiv klidně mělké výtky Prusíkovy, praví na str. 122. a 123.: „Všeobecné chvály páně recensentovy: „Práce velmi záslužná a zajímavá, jako jest vystihování jmen osadních z nejzajímavějších . . . i *nejtěžších částí jazykozpytu*" nemohu potahovati na svou práci, ponėvadž jest má rozprava naskrze *historická* . . . Jest tedy ta recense taková, že každý, kdo mé práce nečetl, bude se domnívati, jakobych byl bůhví co filologisoval. Žádati tedy také mohu, aby se práce má ocenila po její *vlastní* stránce, totiž po *historické*, což pan recensent neučinil. A jednu zvláštnost nápadnou má tato recense, že „přisypuje čtvrtečku", jak se u nás na Opavsku mluví. Na př. píše p. recensent: „Že by nebylo „příkladův, aby na místních jménech německy užívaných česká předložka utkvěla", „jest omyl, na př. ve Mšeně = Vemschen, ve Štěstí = Wegstädtel atd." Kdo si ta slova řádně přečte, nevyhnutelně bude mysliti, že jsem se *já* omýlil a že jsem tvrdil, že *není* příkladů na českou předložku na jménech německých. A co já napsal? — „Řekne-li se, že není na to příkladův, aby na místních jménech německy užívaných česká předložka utkvěla, *upozorňujeme*, že české předložky *v* (Olšany = Wolschan), *na* (Na Pindulce), *do* (Do Buravy) *velmi často se vyskýtují* . . ." Proti takovému, jak jsem napsal, „sypání čtvrtečky" třeba se ohraditi. Že pan recensent moc etymologisuje, již jsme řekli; do všeho se vrhá s největší jistotou. Tak jsem prohlásil o jméně „Napsdicari", že jest to skomole-

Nejvíce Prusík obořil se na mne pro *hlavní mou zásadu brusičskou,* o které zmínil jsem se v „Připomínce“ k svému spisu, slíbiv, že ji podrobně vyložím i odůvodním ve zvláštní rozpravě. Avšak *Prusík nevyčkav, až zásadu tu vyložím i odůvodním, již dvakrát ji odsoudil, ačkoli nemůže dosud věděti, jak jest jí rozuměti.*

Jak známo, ani brusiči nejsou dosud příslušně sjednoceni, odporujíce si vespolek anebo nesrovnávajíce se ve všeličem. A co jest příčinou této nesjednocenosti? — *Jako v každém jednání tak i v brusičství, máme-li dodělati se příslušné shody, jest potřebí stanoviti přesné zásady, kterými brusičům jest se říditi, a toho brusiči dosud neučinili.* *) Já pak pozoruje na základě svých zkušeností a studií dosavadní rozvoj a postup mluvy české, poznal jsem, že *jest*

---

nina zvláštní a nepřístupná ... Za to se pan recensent do toho vlomil, že jest to složeninou od kmene *bzd-ěti,* „ovšem pořád ještě zůstává koncovka nejasná, dokud se nenajde jiné znění listinné“!! No tak! Takový výklad jest nám krále Vaškovo přísloví platen, neboť kdybychom věděli, která osada na Opavsku jest míněna slovem „Napsdicari“, přisám, dovedli bychom si to také zetimologisovati sami. V téže listině z r. 1224. vyskytuje se také jméno osady „Lechsdorff“, již vykládali topografové na „Leskovec“; já jim to zvrátil . . . Naproti tomu recensent tak hluboko pro důvody nechodí a docela *povrchně,* jakoby r. 1224. byli psali jako my, rozdělil si to slovo „Lech-s-dorff“ a udělal z něho „Lechov“. Tak chytří jsme také byli a mohli čísti týmž právem „Lechovice“, jenže nám a pro *topografii* opavskou ten milý „Lechov“ jest zrovna tolik platen jako onen výklad na „Napsdicari“ ... Že „Požaha“ znamenati může vypálený les, nebylo třeba recensentovi povídati nám ... Tím nevysvětlíme, proč ta osada se píše někdy „Požah*a*“, někdy „Požah*y*“. A tu nám zůstal p. recensent odpověď dlužen . . .“ Na konec Prasek napsal tato slova: „Prosím o odpověď věcnější, než byla recense,“ a také já prosím, aby Prusík, až opět o některé mé práci bude psáti, dbal slov těch, jakož i aby promyslil tato slova „Hlídky literární“ 1886., 366.: „Sotva kdo bude odpírati, řeknu-li, že v naší kritice mnohem více zla páše nesvědomitosť nežli nevědomosť a že kritice naší nechybí tak kritiků schopných jako spíše svědomitých a poctivých.“

*) Také vadí některým brusičům, že jsou více toliko brusiči theoretickými nežli praktickými, jsouce málo literárně činni. Kdyby hojněji psali a spisy různých oborů se obírali, poznali by zkušeností, že ve všeličem pochybili, a ochotně změnili by názory své, jako názory své někdejší poměnil jsem i já. Uznávánoť všeobecně, že „zkušenosť jest základem poznání veškerého“ a že „zkušenosť jest nejlepší učitelkou ve všem“, ba že také „zkušenosť nad učenosť“. Já pak co do stránky brusičské nabyl jsem zkušenosti dlouholeté a několikeré, vyučuje po tři leta češtině ve vyšších třídách gymnasijních, jsa přes rok korrektorem v tiskárně, jsa redaktorem různých časopisův i jiných podniků literárních a jsa již od r. 1876. až přílišně hojně činným spisovatelem vůbec i v oboru mluvnickém a brusičském zvláště. Kromě toho zdokonaliti mé práce nynější proti dřívějším přispěli posuzovatelé, vynasnaživší se všemožně upozorniti na všechny vady v pracích mých, a co týče se oboru mluvnického, studuji pilně již přes dva roky německé i české práce školy mladogrammatické, rozvinuvší se od konce let šedesátých asi tak úspěšně v jazycích vůbec, jako kdysi v jazyku českém „Novomilci“ proti „Staromilcům“. Něco v té příčině napsal jsem i v „Slovníku náučném“ XII. 533.—534. a 703.—704.

radno, aby brusič hlavně měl vždy na paměti na prvém místě srozumitelnosť, na druhém libozvučnosť a teprve na třetím správnosť.

Na zásadě té založena jest i má „Nová náuka o jméně vlastním“, která bude letos otištěna ve „Škole a Životě“, a v „Komenském“ také ještě letos podrobné vyložím i odůvodním zásadu tu, „aby jasno bylo mezi námi“. Zde toliko podotýkám, že zásada ta má odstraniti rozbroje brusičské jakož i že jest namířena nejvíce proti zvláštnůstkám přemrštěných brusičův a že na př. Prusík proti zásadě té píše hned na obálce I. čísla III. ročníku „Kroka“: „Prosíce i v tomto ročníce za láskavou podporu . . .“, kdežto dle mé zásady bylo by napsati: „Prosíce také v tomto ročníku za laskavou podporu . . .“ Jak napsal Prusík, tak psáti jest správnější nežli tak, jak psáti žádá moje zásada; ale kdo, když hlasitě přečte slova Prusíkova a potom moje, bude váhati dáti přednosť změně, kterou já jsem v slovech jeho učinil? — Zásada má žádá míti na paměti na místě prvém srozumitelnosť, a srozumitelně píšeme mimo jiné také tím, že v pravopise dbáme *zvyku*; píšemeť na př. proti etymologii chybně *z*de místo správného *s*de, a kdybychom napsali „sde“, dojista nebyli bychom tak srozumitelni, jako když píšeme „zde“. Prusík píše „*lá*skavý“, jak správně psáti bychom měli, ale píše tak proti zvyku, který zavedl psáti „laskavý“.*) Na druhém místě jest dle mé zásady přednosť dávati libozvučnosti před správností. Lokál „ročníce“ jest správnější nežli „ročníku“, ale vzhledem k předchozímu „Prosíce“ ucho naše radí psáti „ročníku“. Pro libozvučnosť odstranil jsem i průzev v slovech Prusíkových mezi „Prosíce“ a „i“ tím, že místo „i“ napsal jsem souznačné „také“.

Srozumitelnosť káže psáti také „rukopis Královédvorský“ a nikoli „rukopis Kralodvorský“, protože zove se tak po Králové Dvoře a nikoli po Králově Dvoře. Od „Králův Dvůr“ i od „Králové Dvůr“ tvořiti přídavné jméno zcela totožně znějící příčí se srozumitelnosti. Avšak *od „Králové Dvůr“ „Královédvorský“ není ani méně správno nežli „Kralodvorský“, nýbrž právě naopak „Kralodvorský“ jest utvořeno zcela nesprávně, kdežto „Královédvorský“ jest utvořeno zcela správně, a správně „Kralodvorský jest utvořeno jen od „Králův Dvůr“.* **) Že tomu tak, odůvodním v řádcích následujících, aby zavládla v té příčině jednota.

Zvláštnosť, že slovo „Králové“ při pojmenování měst „Dvůr Králové“ a „Hradec Králové“ jakožto druhý pád slova „králová“ se nemění, jako se mění při Hradci, jemuž se říká „Jindřichův“, jest úplně pochopitelna. Genitiv přisvojovací, který není opatřen přívlastkem, chybně klademe místo jména přídavného a chybně píšeme na př. „dům souseda“ místo „dům sousedův“ atd. Proto také nepíšeme „Hradec Jindřicha“, nýbrž „Hradec Jindřichův“. Tedy *„Králové“ jakožto genitiv přivlastňovací od jména podstatného „králová“ při pojmenování měst „Hradec Králové“ a „Dvůr Králové“ stojí vlastně chybně*

---

*) Prusík, stavě se býti přívržencem prof. M. Hattaly, neměl by tak přílišně hřešiti proti § 14., 28. a 29. jeho „Brusu“! Správnosť jest dvojí: *vlastní* a *navyklá*, a přirozená mluva neřídí se brusiči, nýbrž zákony svými a pokládá za správné to, čemu zvykla, byť i to bylo vlastně nesprávné, a pokládá to za správné potud, pokud za příčinou srozumitelnosti a libozvučnosti nezvykne něčemu jinému. Abychom si rozuměli, jest asi jediným úkolem řeči jak ústní tak písemné a všeobecně proti etymologii — tedy vlastně nesprávně — píšeme na př.: dbáti (m. tbáti), nozdry (m. nosdry), zblo (vedle „stéblo“), zboží (m. sboží), zdráv (m. sdráv), masť (m. mazť; od „mazati“), zuřivý (m. zůřivý), koruna (m. korůna), politika (m. polítika), mýtiti (m. mítiti), kolísati (m. kolýsati) atd.

**) Tím opravuji a doplňuji to, co napsal jsem v „Novoč. archivě lit.“ I. 8.

místo přisvojovacího jména přídavného. Avšak od podstatného jména „králová“ přisvojovací jméno přídavné utvořiti nijak *nelze.* A proč? — Protože *podstatné jméno „králová“ vlastně není jménem podstatným, nýbrž jest přídavným jménem přisvojovacím, utvořeným od podstatného jména „král“, a přídavné jméno to nabylo toliko významu jména podstatného*, jako na př.: krejčová, ševcová atd. U zpodstatnělých přídavných jmen těch užíváno totiž „-ová“ (s dlouhým „á“) místo „-ova“.

Zpodstatnělé „králová“ později mluva nahradila si skutečným jménem podstatným „královna“, i jest „Králové“ při pojmenování měst „Hradec Králové“ a „Dvůr Králové“ archaismem. Kdybychom však archaismus ten odstranili, nepsali bychom „Královny Hradec“ a „Královny Dvůr“, nýbrž „Královnin Hradec“ a „Královnin Dvůr“, jako nepíšeme „Jindřicha Hradec“, nýbrž „Jindřichův Hradec“. Tedy přirovnávati co do pravopisu „Králové Hradec“ a „Králové Dvůr“ k „Jindřichův Hradec“ není vhodno; jest mezi nimi týž rozdíl jako na př. mezi „ševcové kabát“ a „ševcův kabát“. Ale bylo by vhodno k němu přirovnávati „Královnin Hradec“ a „Královnin Dvůr“, a tu jako zní jméno přídavné „jindřichohradecký“, znělo by jméno přídavné „královnohradecký“ a „královnodvorský“. Zcela tak jest utvořeno také „kralodvorský“ od „Králův Dvůr“ jakož i vůbec všechny jiné podobné složeniny v češtině.

Také není vhodno přirovnávati co do pravopisu „Králové Hradec“ na př. ku „Kardašova Řečice“. „Králové“ jest *genitiv* jména *podstatného*, totiž přisvojovacího přídavného jména *zpodstatnělého*, kdežto „Kardašova“ jest *nominativ* přisvojovacího jména *přídavného* zcela takový jako „Jindřichův“ při „Jindřichův Hradec“; rozdíl jest pouze v rodě. Proto jako zní přídavné jméno „jindřichohradecký“, zní také tak i „kardašořečický“, a není „kardašovořečický“ jako není „jindřichovohradecký“.

„Kardašova“ jest tvar rodu ženského, ale přídavné jméno to jest utvořeno od podstatného jména rodu *mužského* („Kardaš“ zove se rybník, u něhož město to leží), a proto jest utvořeno příponou „-ův, -ova, -ovo“; „královna“ jest podstatné jméno rodu *ženského*, proto jest utvořiti od něho přisvojovací jméno přídavné příponou „-in, -ina, -ino“; „králová“ (= králova žena) utvořeno jest od podstatného jména „král“ také náležitou příponou „-ův, -ova, -ovo“. *A tvoříce složená přídavná jména, neponecháváme v prvé části složeniny té přídavného jména přisvojovacího, nýbrž odvrhujeme příponu „-ův, -ova, -ovo“ neb „-in, -ina, -ino“ a dáme místo ní „o“*, jakž ukazují příklady výše uvedené. Proto také na př. od „Královo Pole“ jest „kralopolský“ a od „Králova Lhota“ jest „kralolhotský“ atd. Avšak na př. od „Trhové Dušníky“ jest „trhovodušnický“ jako „novohradecký“ od „Nový Hradec“, protože „Trhové“ *není přídavné jméno přisvojovací*, jsouc utvořeno příponou „-ový, -ová, -ové“. Podobně jest „březovohorský“ od „Březová Hora“ atd. Z toho jest i patrno, že na př. od „Králova Lhota“ a „Králová Lhota“, kteréžto vsi obě jsou v Čechách, nezní přídavné jméno totožně, nýbrž od oné „kralolhotský“ a od této „královolhotský“.

Co týče se složenin, čeština štítí se hlavně pouze takových, v kterých obě části složeného slova byly by z jména podstatného, jako na př. řekovoda, rybotuk, krkošátek, hrachopole, vodomyš atd. Ale jest přece některých slov takových užíváno, jako: pidimužík, ohňostroj, licoměrník, severozápad, jihozápad, vinohrad, nosorožec, kralobijce, kralovrah a j. K složeninám takovým náležely by složeniny: Jindřichohradec, Kralodvůr, Královnodvůr, Královnohradec atd.*) *Slova „Králové Hradec“, „Králové Dvůr“, „Králův Dvůr“ a pod. nejsou složeniny*, nýbrž jen sloučeniny volné, jako jsou: Pán Bůh, pravdě podobný, povšimnutí hodný atd., ač i takovéto volné sloučeniny někdy píšeme dohromady. *A volnou složeninou jest i „královéhradecký“ a „královédvorský“*, kde prvá část zůstala beze změny, jako na př. v přídavných jménech: bohabojný, bohaprázdný, ctihodný, trestuhodný, duchaplný atd.

---

*) „Kralohradec“ bylo by místo „Králův Hradec“ jako „Karlovary“ místo „Karlovy Vary“.

Hanka, jak dovídáme se ze „Školníka“ 1862., 164. a 165. napsal ihned r. 1849. toto: „Čím dál tím více se rozmáhá sluchu nesnesitelné „královéhradecký“. Jest to zrovna tak, jako kdybych od „Kutná Hora“ napsal „kutnáhorský“. Začal to — dej mu Bůh nebe — nebožtik Ziegler. „Králové Hradec“ jest arci dobře, musí však vždy rozděleno zůstati, poněvadž „králové“ genitiv jest od starého „králova“; čeština však netrpí žádného genitivu ve spojení s adjektivem, tak jako nemožno spojiti s novějším významem „královnyhradecký“ . . .“ Tato slova Hankova nedokazují ničeho jiného, nežli že Hanka byl špatným filologem a nedůmyslným myslitelem, čehož mnoho příkladův uvedl jsem ve svém spise „Rukopis Královédvorský a Zelenohorský ve světle pravděpodobném“ na doklad, že nebyl nijak schopen, aby byl mohl padělati rukopis Královédvorský. *Že čeština genitiv ve spojení s adjektivem trpí, na doklad toho již uvedli jsme si přídavná jména „bohabojný“ „bohaprázdný“, „ctihodný“, „trestuhodný“* a *„duchaplný“*; nedůvtipné pak přirovnání „kutnáhorský“ ke „královéhradecký“ bije až příliš v oči. Sám Hanka upozorňuje, že „králové“ jest *genitiv* jména *podstatného* a přece nerozpakoval se k němu přirovnati *nominativ* jména *přídavného* „kutná“! Přídavné jméno „kutnohorský“ není sloučeninou volnou, nýbrž skutečnou složeninou, jejížto prvou částí jest jméno přídavné, tedy složeninou téhož druhu, jako jsou jména přídavná: černooký, trudnomyslný atd.

A proč ujalo se chybné „kralohradecký“? — Jako Němci navykli si „Králové Hradec“ nazývati chybně „Königgrätz“ místo „Königingrätz“, tak *buď účinkem němčiny buď vůbec účinkem úpadku jazyka českého před počátkem století XIX. zapomenuto, co značilo vymizelé „králová“, v sloučenině „Králové Hradec“ zachované, i nedbáno, že „kralohradecký“ nevyznačuje královny, nýbrž krále.* Když však začato zněšvařenou mluvu tříbiti, poznána chyba, které jazyk se tu dopustil, a zavedeno „královéhradecký“, aby chyba ona byla opravena a aby *germanismus* „kralohradecký“, utvořený od „Králův Hradec“ dle německého „Königgrätz“, vymizel. Týž úkaz jeví se nám u „Králové Městec“, který Němci také neprávem zovou „Königstadtl“ místo „Königinstadtl“; jestiť účinkem této chyby německé zván „Králové Městec“ již i chybně „Králův Městec“! A kdyby kromě „Králové Dvůr“ nebylo také ještě „Králův Dvůr“, kdož ví, zdali by Němci říkali „Königinhof“.

Vzhledem k tomu, co protivníci „Rukopisů“ napsali o mně 15. února 1889., opakuji zde z „Doslovu“ k svým „Zevr. dějinám čes. písemnictví“ (str. 920.) slova, otištěná také v rozpravě „Na obranu proti některým Masarykovcům a Gebauerovcům“: „. . . připomínám, že *z pravidla již ani slůvkem neozvu se nikdy proti útokům zlomyslným,* ať již učiněny budou proti mně od kohokoliv a kdekoliv. Abych *nemohl* pracovati pilně a svědomitě, toho bohdá nepodaří se útoky těmi dosíci, třebaže práce jest mi tím ohromně znesnadňována. Ostatně nemám ani času potřebného ani místa vhodného ani chuti příslušné ani zdraví náležitého k tomu, abych odrážel od sebe „vzdělance“, jimž účelem jest mne v pravém slova smysle — *zničiti!* „Vlk vlka nezabije; člověk člověka zabije, i jest člověk horší nežli zvíře!“ Tak slyšel jsem filosofovati asi před čtvrt rokem chudobnou ženu z vrstvy nejnižší, i dávám to na uváženou svým protivníkům z vrstvy — dle jejich názoru — nejvyšší . . . Jako pak nepopletou mne útoky zlomyslné, tak ani pochvaly sebe větší nedovedou mne zmátnouti v práci mé, protože čím více studuji a čím více píši, tím i více poznávám hloubku slov: *Vermis sum!*“

řeči? 9. O postupě, kterého jest dbáti pracujícímu o řeči. 10. Jak uči řeči na paměť? 11. O přednese řeči. — B. Příklady: 1. Příklady úvo 2. Příklady řečí celých. 3. Příklady látek k řečem s rozvrhy. 4. Příl látek k řečem bez rozvrhů. 5. Příklady znamenitých slov některých slulých českých spisovatelů. **Třetí vydání** to posouzeno co nejchva v „Obzoru“, ve „Škole a Životě“, ve „Vlasti“, v „České škole“ a j.

Nové výzkumy a návrhy v příčině české mluvnice. N Fr. Borový. V Praze 1885. Cena 80 kr.

O básnické činnosti P. J. Šafaříka a F. Palackého. Nakl Borový. V Praze 1885. Cena 40 kr.

Sbírka nejdůležitějších českých plodů básnických. S ú a poznámkami. Nakl. Fr. Borový. V Praze 1885.—87. Čís. I. a II.: Sl **Dcera.** Lyrickoepická báseň od *Jana Kollára.* Cena 2 zl. 20 kr. — III.: **Tatranská Múza s lýrou slovanskou.** Od *P. J. Šafaříka.* 40 kr. — Čís. IV.: **Máj.** Od *K. H. Máchy.* Cena 30 kr. — Čís. V.: **brané drobné básně** od *Jana Kollára.* Cena 40 kr.

Slovníček opravených chyb pravopisných, sestavený za úče aby jednak pravopis český byl ustálen, jednak aby rychle mohli pouči ti, kdo nejsou v pravopise náležitě vycvičeni. Nákl. vlastním. V Praze 1 Cena 30 kr. (Nad jiné podobné spisky vyniká hlavně tím, že jest sest na základě dlouholeté a několikeré prakse a že neučí psáti nižádné s dvojako, nýbrž toliko jedním způsobem.)

Několik rozprav o Frant. Lad. Čelakovském. Nakl. Fr Urbánek. V Praze 1886. Cena 1 zl. 20 kr.

Na obranu proti některým Masarykovcům a Gebauerovc Nákl. vlastním. V Praze 1887. Cena 20 kr.

Národní navštívenky, jejich vznik, rozvoj, význam a úspěchy i niky příbuzné. Nákl. vlastním. V Praze 1887. Cena 46 kr. („Ústřední M školské“ z každého výtisku splacena národní daň přílohami v připo obálce dříve, nežli byl dán do prodeje.) Mnoho již prospěly hmot mravně národu českému „Národní navštívenky“, zvané nyní „Obětiny,“ byly by dojista prospěly již i ještě značně více, kdyby pravý jejich znam byl dostatečně znám. Spisek o nich i každého příjemně pobaví a p že ten, kdo jich užívá, prospívá tím hmotně i sobě.

Přehled dějin písemnictví českého doby nejnovější (za 1860.—87.). Nakl. Fr. A. Urbánek. V Praze 1887. Cena 1 zl.

Doplňky a opravy k Slovníku náučnému. Nakl. I. L. Ko (Vycházejí, tvoříce díl XII. a XIII., od r. 1887. v sešitech po 45 kr.; cel bude asi 40 sešitů.)

Kdy jest psáti v češtině na počátku slov písmena velil Přesně stanoveno za účelem, aby pravopis český v příčině té byl ust Nákl. vlastním. V Praze 1887. Cena 18 kr. Dosud v příčině té jest ve zmatek i ve spisech nejlepších.

A jen se řežme! Rozprava o několika omylech v pracích z dějin p mnictví novočeského příspěvkem k naší kritice. Nákl. vlastním. V Praze 1 Cena 10 kr.

Studentské listy, časopis zábavněpoučný rázu paedagogickodidaktick roč. I. ve **snížené** ceně za 70 kr. místo 1 zl., roč. II. za 1 zl. 20 místo 3 zl., roč. III. za 1 zl. místo 2 zl. a roč. IV. za 1 zl. 20 kr. m 2 zl. 20 kr. Všechny čtyři ročníky jsou za 3 zl. 50 kr. Obsahují básně, vídky, zábavněpoučné články a všelijaké drobnosti vzhledem ke studen tak, aby z četby jejich mělo prospěch a užitek; původci většiny tě příspěvků jsou vynikající spisovatelé čeští.

Literární obzor. Roč. I. v **snížené** ceně za 60 kr. místo 1 zl. 40 k

Všeobecný věstník. Časopis zábavněpoučný. Ročník I. v snížené c za 50 kr. místo 1 zl. 20 kr.

České listy. Časopis na zvelebu našeho života národního, obírajíc látkami výhradně pouze českými. Ročník I. Cena 1 zl. 60 kr.

Národní knihtiskárna I. L. Kobra v Praze

